A magyar tudományosság új fóruma

Egyed Ákos

Immár negyedszer gyűltünk össze a *Magyar Tudomány Napja Erdélyben* című konferencia alkalmából. Azt hiszem, nem tévedek, amikor azt mondom: sikert jelent számunkra az, hogy mai hagyományellenes világunkban az Erdélyi Múzeum-Egyesület hagyományt tudott teremteni: egy új fórumot a magyar tudományos életnek. Engedjék meg, hogy röviden visszatekintsek az eddig megtett útra, hogy aztán az időszerű teendőket érinthessem.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2002. évi márciusi közgyűlése négy évre elnökké választott. Mint újonnan megválasztott elnök, megköszönve a bizalmat, arra tettem ígéretet, hogy az 1990-ben újjáalakult EME-ben meg fogom őrizni mindazt, ami értéket jelent a múltjában, ugyanakkor keresni fogom a megújulás lehetőségeit, hogy az EME betölthesse az erdélyi magyar tudományosságban ráháruló feladatait. Köztük is elsősorban azt, hogy lehetőségei szerint járuljon hozzá a hazai magyar tudományos intézmények, műhelyek, s főként a tudomány művelőinek összefogásához, együttműködéséhez. Egy ilyen célkitűzésre annál inkább szükség volt, mivel az 1990-es újjászervezés óta eltelt években számos új intézmény létesült, de ezek egymástól elszigetelve kezdtek tevékenykedni, egymással is gyakran szembekerülve igyekeztek maguknak minél jobb helyzetet kivívni a támogatásokat biztosító magyarországi intézményrendszerben. Ebben a helyzetben úgy ítélt meg, hogy az EME-nek mint a legidősebb tudományos egyesületnek tennie kell valamit az erdélyi magyar tudományosság teljes szétforgácsolódásának megakadályozásáért. Az új vezetőség egyetértett azzal a tervvel, hogy szervezzünk évente új fórumot az erdélyi magyar tudomány számára.

A kitűzött cél érdekében már 2002. április 3-án a következő felhívást tettük közzé: „Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1859. november 23–26. között tartotta alakuló ülését Kolozsvárt. Azóta is az EME a tudományosság szervezője és művelője Erdélyben. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetősége elhatározta, hogy évenkénti rendszerességgel, az említett napokban megszervezi *A Magyar Tudomány Napja Erdélyben* című konferenciáját,

azzal a céllal, hogy a különböző tudományok és tudományos műhelyek számára fórumot teremtsen az elért eredmények bemutatására, megvitatására, valamint a jövőbeni feladatok kijelölésére és egyeztetésére. Ebben az évben rendezvényünkre 2002. november 23-án, szombaton kerül sor Kolozsvárott. A konferencia felöleli a tudományosság valamennyi szakterületét, amelyet az EME szakosztályaiban művelnek.

Tisztelettel felkérjük, hogy részvételével járuljon hozzá rendezvényünk sikeréhez, és küldje el jelentkezési lapját.”

A felhívásra érkezett pozitív válaszokra építve, Egyesületünk elnöksége 2003. november 23-án megtartotta a tervezett konferenciát, amelyen az előadók számbavették az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a különböző tudománysszakok viszonyát, az egyes szakosztályok pedig külön-külön megtartották saját értekezletüket.

Rendezvényünk kezdettől fogva az egyetemes magyar tudományosság részeként a Magyar Tudományos Akadémia védnökségét és támogatását élvezi. Az Akadémia elnöke, Vizi E. Szilveszter két alkalommal személyesen vett részt rendezvényünkön, Berényi Dénes, a Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság elnöke minden évben jelen volt, és előadást tartott.

A 2002. évi konferencia alkalmából megállapodás született a Magyar Tudományos Akadémia és az Erdélyi Múzeum-Egyesület között. Eszerint az MTA támogatásáról biztosította az EME-t abban a törekvésében, hogy az erdélyi magyar tudományszervezés központi intézménye maradjon. Ennek érdekében az akadémiai támogatás elősegíti az EME intézményfejlesztő és hálózatépítő törekvéseit, a tudományos élet területi és regionális szervezeteinek kiépítését és működtetését, a szakosztályok megerősítését. A megállapodás előírja a regionális kutatások ösztönzését, a könyvtárak modernizációját, az MTA hozzájárulását az EME könyvkiadói tevékenységéhez, folyóiratainak fenntartásához. Az MTA ugyanakkor szorgalmazza az erdélyi magyar tudományosság belső integrációját.

Az EME elnöksége a fentiek figyelembevételével szervezte meg a következő években tudománynapi programjait.

A 2003. évi rendezvény a régiókutatás elméleti és módszertani kérdéseinek megvitatását tűzte ki céljául, különös tekintettel Erdély történeti régióira. Ezen Egyed Ákos, az EME elnöke a régiókutatás és az EME lehetőségeiről tartott előadást s megállapította, hogy a szakosztályok az interdiszciplinaritás módszerével élve kapcsolódhatnak be a kutatásba.

Horváth Gyula, az MTA Regionális Kutatások Központjának főigazgatója a magyarországi régiókutatások helyzetét vázolta fel. Berényi Dénes akadémikus *A tudomány távlatai az Európai Unióban* című tanulmányát terjesztette elő, Pomogáts Béla, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaság elnökének előadása pedig a nemzeti kultúrák és az Európai Unió kultúrpolitikáját elemezte. A szakosztályok rendezvényein a tudományművelés időszerű kérdéseit tárgyalták, illetve az újabb eredményeket ismertették. Egyed Ákos az EME kutatási programját mutatta be.

Hogy *A Magyar Tudomány Napja Erdélyben* c. fórumon minél nagyobb számú intézmény képviselői lehessenek jelen, 2004-ben a *Tudományok párbeszéde* jelszó jegyében az erdélyi tudományos műhelyek működési körét s hosszú távú tervét vettük górcső alá. Az EME és az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága közös rendezvényén Vizi E. Szilveszter, az MTA elnöke a magyar és az európai tudományosság kapcsolatait vázolta, Berényi Dénes akadémikus pedig a kárpát-medencei magyar tudományos műhelyekről érkezett. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen folyó tudományos munkáról Nagy László rektorhelyettes érkezett, a Sapientia EMTE Kutatási Programok Intézete programját Brassai Zoltán akadémikus ismertette, a Kriza János Néprajzi Társaság részéről Pozsony Ferenc elnök szólt, a marosvásárhelyi Teleki Tékát Sebestyén Spielmann Mihály igazgató, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézetet pedig Péntek János professzor képviselte. A következőkben Juhász Tamás, a Protestáns Teológiai Intézet rektora, Köllő Gábor, az Erdélyi Magyar Műszaki Társaság elnöke, Geréb Zsolt, a Partiumi Keresztyén Egyetem rektora, Molnár Szabolcs, a bukaresti Hungarológiai Intézet vezetője, valamint Selinger Sándor, a Gábor Dénes Alapítvány elnöke s Hunyadi Attila, a Jakabffy Elemér Kortörténeti Gyűjtemény munkatársa terjesztett elő tanulmányt.

A tudományok jövőbe tekintő párbeszéde című kerekasztal-vitában huszonkét vezető beosztású egyetemi tanár és tudományos kutató vett részt.

A rendezvényt értékelve Vizi E. Szilveszter a következőket írta: „Nagy örömömre szolgált, hogy jelen lehettem az Erdélyi Múzeum-Egyesület harmadik fórumán, ahol szép számban voltak jelen a romániai tudományos műhelyek képviselői. Bízom benne, hogy az a párbeszéd, ami kitűnő kezdeményezéssé nyomán elindult, eredményre vezet, s követőkre talál szerte a Kárpát-medencében, s a közeljövőben az Akadémia átgondolt,

helyi igényekhez igazodó regionális magyar tudománypolitikai elgondolások támogatásával segítheti a tudományosság fejlődését a környező országokban.”

Áttérve a mostani fórumunkra, mindenekelőtt a tárgyára vessünk pillantást. Nem véletlenül választottuk a 2005-ös EME-napokra az erdélyi tudománytörténetet. Fő célunk tulajdonképpen az, hogy elkezdjük az erdélyi magyar tudományos örökség felmérését, számbavételét. Nem önös érdek vezet ebben a törekvésben. A mi korunk a tudomány rohamos fejlődésének, átrendeződésének a kora – hangoztatjuk gyakran –, s tudományos forradalomról, a tudomány társadalmi hasznosságáról is gyakran esik szó. Arról kevesebbet beszélünk viszont, hogy a mai magyar társadalomban nem csak a tudomány iránti megbecsülés van jelen, de a tudományok szerepének lebecsülése is. Ennek leküzdésére, ellentételezésére fel kell mutatnunk azt a rendkívül gazdag örökséget is, amely tudós elődeinktől, tudományos intézményeinktől ránk maradt. A tudomány a szélesebben értelmezett kultúra része, olyan érték, amely önbecsülésünket növeli és európaiságunk bizonyítéka. De a kialakulóban levő erdélyi gazdaság értékorientált világában bizony a tehetős vállalkozók körében nagyítóval kell keresnünk a tudománypártolókat – tisztelet a kevés számú kivételnek –, és azt is tudjuk, hogy a magyarországi adófizetők körében sem ritka a tiltakozás a határon túliak támogatása miatt. De mindezeket túl majdnem érthetetlen számunkra az erdélyi magyar politika tudomány iránti közönye, amelynek több jelét figyelhetjük meg.

Az, hogy a politikai elit képviselői hiányoznak a tudományos rendezvényekről – ismét hangsúlyozom: tisztelet a kivételnek – csak az egyik, és nem is a legfontosabb tünete a közönynek. Jóval szembetűnőbb és életbevágóbb az, hogy a régi tudományos és kulturális, ún. civil intézmények nem kapnak kellő támogatást a politikától, a jogtalanul elkobzott vagyónuk, javaik visszaszerzéséhez. És itt legyen szabad az Erdélyi Múzeum-Egyesület sajátos helyzetére kitérnem.

Közismert, hogy az EME a legrégibb akadémiai jellegű erdélyi magyar tudományos intézmény (1859), amely az eddigi teljesítményei jogán keresi helyét a mai magyar tudományosságban, s ezt újabb teljesítményei alapján is teheti, szüntelenül hangoztatva együttműködési készségét az újabban létesített intézményekkel. Olyan tudományos örökségről szólok, amelyet az alapító gróf Mikó Imre korában gyűjtött be az EME, s alakította ki akkor és később nagy értékű tudományos gyűjteményeit: levél- és

kézirattárát, könyvtárát, régiség- és numizmatikai gyűjteményét, a természettudományi gyűjteményeket, képtárat, amelyeket folyamatosan gyarapított.

Ezeket, tulajdonjogának fenntartása mellett, 1872-ben átadta használatra az akkor alakult kolozsvári Tudományegyetemnek (később Ferenc József Tudományegyetem) bizonyos bérleti díj fejében, amelyet a magyar kormány folyósított az EME-nek. Ez az összeg elegendő volt az Egyesület alapkiadásainak fedezésére. A gyűjtemények az 1918–1920-as hatalomváltozáskor a román egyetem tulajdonába és más román intézményekhez kerültek, aztán a kommunista hatalom, a később (1872 után) szerzett EME-vagyonnal együtt, jogtalanul eltulajdonította. Azóta az EME nem gyakorolhatja tulajdonosi jogát, s bizonyos gyűjteményeihez, például a levéltárhoz kutatási célokból sem fér hozzá. A Vass Otilia-féle épületét is hiába adta vissza sürgősségi határozattal a kormány, a helyi hatóság megakadályozta s akadályozza annak birtokba vételét.

A fenti helyzetről az EME vezetősége folyamatosan tájékoztatta az illetékes állami szerveket, ebben az évben a Babeş-Bolyai Egyetem két magyar prorektorát is, valamint a sajtót, vagyonainak visszaadását kérve, s ehhez támogatásért az RMDSZ elnökéhez fordult, de eddig semmi eredményt nem sikerült elérnie. A reményt azonban nem adhatjuk fel, s újabb lépéseket készülünk tenni gyűjteményeink s ingatlanjaink visszaszerzése érdekében.

Az önrendelkezés, a kulturális autonómia értelmében, jogaink érvényesítéséhez ismételten kérjük s elvárjuk az RMDSZ politikusainak határozott fellépését. Gyűjteményeink visszaszerzése, s mindenekelőtt *a hozzáférés jogának érvényesítése* azért is sürgetőbb feladat, mert az EME stratégiai terveit csak ezek birtokában képes teljesíteni.

Tisztelt Konferencia!

Az EME 2009-ben érkezik el fennállásának másfélszázados fordulójához. Ezt az eseményt gyűjteményeiben s kiadványaiban egész működése során felhalmozott nagy és felbecsülhetetlen értékű tudományos örökségének legalább egy része feldolgozásával, az alapító gróf Mikó Imre kéziratok hagyatékának kiadásával, s az EME-ről, legkiemelkedőbb tudósairól készült tanulmányokkal s monográfiákkal szeretné köszönteni. Ez természetesen nemcsak az EME elnökségének, hanem a szakosztályainak, a most megalakult Kutatóintézetének s tudományos tanácsának a feladata. Ugyanakkor az egyetemes *magyar tudomány, a Magyar Tudományos*

Akadémia közös ügye és érdeke. Úgy vélem, hogy az EME – megfelelő támogatás esetén – készen áll a feladatok végzésére. Ezt a jövőbe mutató célt szolgálja az utóbbi években végrehajtott vagy elkezdett modernizációs folyamat. Köztük nem utolsósorban *A Magyar Tudomány Napja Erdélyben* című fórumok is.

Ezekkel a gondolatokkal nyilvánítom megnyitottnak, s kívánok sikeres munkát a Konferenciának.

Köszönöm figyelmüket.